

“Ο μεγάλος περίπατος του Πέτρου” της Άλκης Ζέη και η “Νινέτ” της Ζωρζ Σαρή στο μικροσκόπιο των διαφυλικών σχέσεων

Τσάτσου-Νικολούλη Σοφία

Μεταδιδακτορική ερευνήτρια Δημιουργικής Γραφής, Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας
sofitsatsou@gmail.com

Τσιλιμένη Τασούλα

Καθηγήτρια Λογοτεχνίας και Δημιουργικής Γραφής, Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας
tsilimeni@gmail.com

Περίληψη

Στο παρόν άρθρο παρουσιάζεται συνοπτικά η μελέτη δύο παιδικών/εφηβικών μυθιστορημάτων των Άλκη Ζέη και Ζωρζ Σαρή υπό την οπτική των διαφυλικών σχέσεων. Στόχος του εγχειρήματος είναι η προσέγγιση των εν λόγω σχέσεων από τρεις διαφορετικές θέσεις: τη νομική, την κοινωνιολογική και την ψυχολογική. Τα μυθιστορήματα που επιλέχθηκαν είναι τα εξής: “Ο μεγάλος περίπατος του Πέτρου” της Άλκης Ζέη και το μυθιστόρημα “Νινέτ” της Ζωρζ Σαρή. Η παρούσα προσέγγιση ευελπιστεί να αναδείξει την παιδική/εφηβική λογοτεχνία, όχι μόνο ως μέσο απόκτησης μιας βαθύτερης γνώσης σχετικά με την αναπαραγωγή των έμφυλων στερεοτύπων στην οικογένεια, στο σχολείο και στην κοινωνία, αλλά και ως εργαλείο ενίσχυσης υγιών διαφυλικών σχέσεων μέσα από την προβολή προτύπων προς μίμηση ή προς αποφυγή. Στο πρώτο μέρος του άρθρου παρατίθεται η θεωρητική προσέγγιση των διαφυλικών σχέσεων υπό τη νομική, κοινωνιολογική και ψυχολογική οπτική, ενώ στο δεύτερο επιχειρείται η αξιοποίηση μέρους του παραπάνω θεωρητικού πλαισίου στην ανάγνωση των δύο φημισμένων μυθιστορημάτων των Άλκη Ζέη και Ζωρζ Σαρή.

Λέξεις-κλειδιά: Ζέη, Σαρή, διαφυλικές σχέσεις

Abstract

This article presents the study of two children's/adolescent novels by Alki Zei and Georges Sari from the perspective of intergender relations. The project aims to approach these relations from three different views: legal, sociological, and psychological. The novels selected are the following: "Peter's Long Walk" by Alki Zei and the novel "Ninette" by Georges Sari. This approach hopes to highlight children's/adolescent literature not only as a means of gaining a more profound knowledge about the reproduction of gender stereotypes in the family, school and society but also as a tool for strengthening healthy intergender relations through projecting models to be emulated or avoided. The first part

of the article presents the theoretical approach to intergender relations from a legal, sociological, and psychological perspective, while the second part attempts to use part of the above theoretical framework in the reading of the two famous novels by Alki Zei and Georges Sari.

Keywords: Zei, Sari, intergender relations

Εισαγωγή

Οι ανθρώπινες σχέσεις, οι δεσμοί δηλαδή συνάφειας, αλληλεπίδρασης, επαφής και επικοινωνίας, βασίζονται σε συναισθηματικές, γνωσιακές και κοινωνικές ανταλλαγές, επενδύσεις και εξαρτήσεις (Ντάβου & Χρηστάκης, 2006). Οι σχέσεις αυτές είναι στην ουσία η ίδια η συμπεριφορά των ανθρώπων, η οργάνωση της καθημερινής τους ζωής, οι συνήθειές τους, τα συναισθήματά τους και οι προσδοκίες τους (Duck, 2000). Οι σχέσεις, πάλι, των δύο φύλων-οι άνδρες και οι γυναίκες συνυπάρχουν, επικοινωνούν, σχετίζονται-διαφοροποιούνται σημαντικά στο πέρασμα των αιώνων της ύπαρξης του ανθρώπου. Έτσι, ενώ οι πρώτες ανθρώπινες κοινωνίες είναι μητριαρχικές, λόγω της ελλιπούς γνώσης για τη βιολογική συνεισφορά των δύο φύλων στην αναπαραγωγική διαδικασία, σε μεταγενέστερες ιστορικές εποχές αλλάζουν προσανατολισμό και γίνονται πατριαρχικές. Η φυσική, μυϊκή και σωματική, υπεροχή του άνδρα μεταφράζεται σε κοινωνική δύναμη. Μάλιστα, στην Ευρώπη και μέχρι και το 1900 η θέση των γυναικών στην κοινωνία είναι ιδιαίτερα μειονεκτική, ενώ σταδιακά, τη δεκαετία του '60, αρχίζει να αναπτύσσεται και το φεμινιστικό κίνημα με τις γυναίκες να χειραφετούνται και να κατοχυρώνουν σημαντικά δικαιώματα. Στη σημερινή εποχή κι ανάλογα πάντα με την κοινωνία φαίνεται ότι έχει αποκατασταθεί μια πιο φυσιολογική και λειτουργική ισορροπία στις σχέσεις των δύο φύλων, αφήνοντας πίσω την επαναστατική υπερβολή των πρώτων χρόνων του φεμινιστικού κινήματος (Ζεργιώτης, 2011).

Η αγωγή των διαφυλικών σχέσεων αποτελεί μια πτυχή της σεξουαλικής αγωγής, η οποία επιδρά καταλυτικά στην υγεία του ατόμου, καθώς μέσω αυτής λαμβάνει όλα τα απαραίτητα εφόδια, ώστε συνειδητά να αποφασίσει για τον τρόπο ζωής του (Καδιγιαννόπουλος και συν., 2020). Για τη Γερούκη (2011), η σεξουαλική αγωγή και η αγωγή των διαπροσωπικών σχέσεων είναι μία δια βίου διαδικασία προβληματισμού, κατάκτησης πληροφοριών και διαμόρφωσης συμπεριφορών, πεποιθήσεων και αξιών γύρω από την ταυτότητα του φύλου, τις σχέσεις και την οικειότητα. Μάλιστα, η ίδια αναφέρει ότι το κατάλληλα επιλεγμένο γραπτό υλικό, όπως βιβλία, μυθιστορήματα, κόμικς, βιβλία ασκήσεων κ.ά. σε συνδυασμό με μεθόδους ενεργητικής μάθησης που επιτρέπουν την ενεργητική μελέτη κι έκφραση συμπεριφορών μέσα από την ανάμειξη των μαθητών και των μαθητριών στη μαθησιακή διαδικασία και τη λεκτική τους συμμετοχή, αποτελούν μέσα κατάκτησης ή εδραίωσης συμπεριφορών και απόκτησης γνώσεων.

Το παρόν άρθρο μελετά τα μυθιστορήματα “Ο μεγάλος περίπατος του Πέτρου” της Άλκης Ζέη και “Νινέτ” της Ζωρζ Σαρή υπό την οπτική των διαφυλικών σχέσεων που συνάπτουν οι ήρωες/χαρακτήρες τους. Ειδικότερα, αποπειράται να προσεγγίσει τις διαφυλικές σχέσεις μέσα από τις εξής θέσεις: α) τη νομική, β) την κοινωνιολογική και γ) την ψυχολογική (Μελιτζάνη, 2008). Στο πρώτο μέρος του επεξηγεί τις παραπάνω διαστάσεις/θέσεις προσέγγισης των διαφυλικών σχέσεων και στο δεύτερο επιχειρεί την αξιοποίησή τους στη δημιουργική ανάγνωση και μελέτη των μυθιστορημάτων των δύο καταξιωμένων συγγραφέων.

“Ο μεγάλος περίπατος του Πέτρου” της Άλκης Ζέη εκδόθηκε το 1971 από τις εκδόσεις Κέδρος και αναφέρεται στην περίοδο του 1940 στην Αθήνα με κεντρικό ήρωα τον εννιάχρονο Πέτρο που ζει με την αδερφή του, την Αντιγόνη, τους γονείς του και τον παππού του. Όλη η ιστορία της εποχής αποτυπώνεται μέσα από τα μάτια του Πέτρου, παρακολουθώντας την πείνα, τον φόβο, την καταπίεση και τον θάνατο που βιώνει ο αθηναϊκός λαός. Βλέπουμε τον τρόπο με τον οποίο ξεκινάει η Αντίσταση ενάντια στους κατακτητές στην οποία συμμετέχουν άνθρωποι κάθε ηλικίας που αγωνίζονται με αυτοθυσία κι ελπίδα για την πολυπόθητη ελευθερία.

Η “Νινέτ” της Ζωρζ Σαρή εκδόθηκε το 1993 από τις εκδόσεις Πατάκη με την ιστορία να ξεκινάει στην Κωνσταντινούπολη το 1911, όπου γεννιέται η ηρωίδα Νινέτ και από εκεί αρχίζει η πορεία της ωρίμανσής της ως ατίθασο παιδί στην αρχή και ως συνετή και αξιόλογη νεαρή στη συνέχεια. Την παρακολουθούμε στην Οδησό, στην Αθήνα, στο Παρίσι, στη Σενεγάλη να μεγαλώνει, να ενηλικιώνεται και στο τέλος να παντρεύεται, κλείνοντας έναν κύκλο ζωής με χαρές, λύπες, φιλίες κι έρωτες.

Διαστάσεις προσέγγισης των διαφυλικών σχέσεων

Η τρισδιάστατη συγκρότηση της υπόστασης του ατόμου (βιολογική, κοινωνική και ψυχική) μας οδηγεί σε αντίστοιχη θεώρηση της ανθρώπινης σεξουαλικότητας, η οποία ως έννοια υποδηλώνει την ύπαρξη δύο διαφορετικών φύλων (αρσενικού-θηλυκού), τις μεταξύ τους διαφορές (ανατομικές, φυσιολογικές, ψυχολογικές), δηλώνοντας, επίσης, και την έννοια της σεξουαλικής έλξης σε επίπεδο αισθητηριακό, αντιληπτικό, σωματικό. Η τελευταία, μάλιστα, κατευθύνεται δυναμικά από διάφορες συναισθηματικές διεργασίες, διανοητικές παρεμβάσεις ή ακόμα και από το ασυνείδητο (Μελιτζάνη, 2008). Συνεχίζοντας τον παραπάνω συλλογισμό, η προσέγγιση των διαφυλικών σχέσεων μπορεί να γίνει από τρεις διαφορετικές θέσεις: τη νομική, την κοινωνιολογική και την ψυχολογική διάσταση (Βίλδου, 2016).

“νομική διάσταση”

Η νομική διάσταση αναφέρεται στις σχέσεις των δύο φύλων και στους όρους αυτής της συνύπαρξης, έτσι όπως έχουν καταγραφεί σε παλαιότερες εποχές, αλλά και στη σύγχρονη. Οι όροι “βιολογικό (sex) και κοινωνικό φύλο (gender)” εισήχθησαν κατά τη διάρκεια της δεκαετίας του 1970 από τον αγγλοσαξονικό φεμινιστικό επιστημονικό χώρο. Ο όρος “βιολογικό φύλο” αναφέρεται στα χαρακτηριστικά του ατόμου που έχουν τη ρίζα

τους στη βιολογία, όπως για παράδειγμα τα χρωμοσώματα και τα γονίδια και προκαλούν διαφορές στην εμφάνιση. Ο όρος “κοινωνικό φύλο” αναφέρεται στον τρόπο με τον οποίο οι κοινωνικοί και πολιτισμικοί παράγοντες διαμορφώνουν την καθημερινότητα του ατόμου, τις συμπεριφορές, τις στάσεις και τα συναισθήματά του (Γιαννακόπουλος, 2006). Το κοινωνικό φύλο είναι μία κοινωνική κατασκευή που συνήθως βασίζεται σε στερεότυπα “θηλυπρεπούς” και “ανδροπρεπούς” συμπεριφοράς. Σε πολλά μέρη του κόσμου, ακόμη και σήμερα, οι γυναίκες είναι υποχείρια των ανδρών με χαρακτηριστικό παράδειγμα τις εντολές του Κορανίου που έχουν ενσωματωθεί στη νομοθεσία, στερώντας από τις γυναίκες βασικά ανθρώπινα δικαιώματα (Καραμάνου, 2008).

Το 1948 ψηφίζεται η Παγκόσμια Διακήρυξη των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου που καταργεί τις διακρίσεις λόγω φύλου. Το 1952 ψηφίζεται από τον ΟΗΕ η Σύμβαση ίσων πολιτικών δικαιωμάτων και ίσων δικαιωμάτων πρόσβασης σε όλα τα δημόσια λειτουργήματα (Μαραγκοπούλου-Γιωτοπούλου, 1995). Στην Ελλάδα το Σύνταγμα του 1975 με το άρθρο 4 καθιερώνει την αρχή της ισότητας των φύλων με το οποίο άντρες και γυναίκες έχουν ίσα δικαιώματα και υποχρεώσεις. Με τον Νόμο 1329/83 εκσυγχρονίζεται το Οικογενειακό Δίκαιο και καταργούνται η πατριαρχική οικογένεια, ο θεσμός της προίκας, η υποχρέωση της γυναίκας να δηλώνει ως νόμιμο επίθετο εκείνο του συζύγου της, η υποχρέωση να παίρνει το παιδί το επώνυμο του πατέρα, αλλά και το 21^ο έτος της ηλικίας ως έτος ενηλικίωσης των νέων. Επιπλέον, καθιερώνεται η ανατροφή και εκπαίδευση των παιδιών να γίνεται χωρίς διάκριση φύλου και η δυνατότητα αξίωσης συμμετοχής και των δύο συζύγων στην περιουσία που αποκτήθηκε κατά τη διάρκεια του γάμου. Συνεχίζοντας, με το Σύνταγμα του 1975, άρθρο 22, ορίζεται ότι όλοι οι εργαζόμενοι ανεξάρτητα από το φύλο τους δικαιούνται ίση αμοιβή για ίσης αξίας παρεχόμενη εργασία. Ολοκληρώνοντας, το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο και το Συμβούλιο της Ευρωπαϊκής Ένωσης εκδίδουν το 2006 την υπ’ αριθμόν 2006/54/EK οδηγία, σύμφωνα με την οποία εξασφαλίζεται η αρχή ίσων ευκαιριών και ίσης μεταχείρισης ανδρών και γυναικών ως προς την επαγγελματική απασχόληση, εξέλιξη, κατάρτιση και τους όρους εργασίας (Αναγνώστου-Δεδούλη & Γαληνού, 2008).

“κοινωνιολογική διάσταση”

Η οικογένεια αποτελεί μία κοινωνική ομάδα της οποίας οι σχέσεις των μελών, αλλά και ο ρόλος του κάθε μέλους είναι κοινωνικά προσδιορισμένα. Κατά την περίοδο 1960-1970, ο πατέρας είναι ο αρχηγός και ο προστάτης της οικογένειας, ο εκπρόσωπός της στον έξω κόσμο. Η μητέρα, αποκλεισμένη από δημόσιους χώρους, είναι υποταγμένη στο πρόσωπο του συζύγου και λειτουργεί ως σύμβολο φροντίδας των άλλων μελών (Διώτη-Γιαννοπούλου, 2010). Το 1980 εμφανίζεται η εξω-οικιακή απασχόληση των γυναικών, ενώ κατά την περίοδο του 1990 κι έπειτα τα δύο φύλα αρχίζουν να θεωρούνται σχεδόν ίσα (Muncie, Wetherell, Langan, Dallos & Cochrane, 2008), αλλαγές, όμως, που δημιουργούν εντάσεις κι έχουν ως αποτέλεσμα την αύξηση των διαζυγίων (Κετσετζοπούλου & Συμεωνίδου, 2002). Συνεχίζοντας, στις αρχές του 20^{ου} αιώνα οι οικιακές δουλειές (νοικοκυριό και παιδιά) παραμένουν γυναικεία υπόθεση, ενώ οι

άνδρες, οι “κουβαλητές” του σπιτιού αφιερώνουν λίγο χρόνο στα παιδιά και στο σπίτι (Κοκκάλη & Καρατζά, 2019). Συμπληρωματικά, η συνύπαρξή τους εξαρτάται και από άλλους παράγοντες, όπως είναι η συναισθηματική ή σεξουαλική ικανοποίηση και η διατήρηση των προσωπικών τους σχεδίων, ενώ τα παιδιά δεν αποτελούν τον πλέον καθοριστικό λόγο της ύπαρξης του ζευγαριού (Κογκίδου, 1995). Στα παραπάνω να προστεθούν οι μονογονεϊκές οικογένειες, η επιλογή της μοναχικότητας και οι ελεύθερες σχέσεις που αρχίζουν να κάνουν την εμφάνισή τους κατά την περίοδο αυτή (Μουσούρου, 1995).

Στην επαγγελματική σφαίρα τα όρια μεταξύ των δύο φύλων δεν έχουν ακόμα καταργηθεί. Οι γυναίκες λαμβάνουν χαμηλότερες αποδοχές από τους άντρες, η πρόσβαση σε διαπρεπείς εργασίες είναι δυσκολότερη (Buscatto & Laboratoire, 2007), ενώ ο διαχωρισμός των “ανδρικών” και “γυναικείων” επαγγελμάτων είναι εμφανής, καθώς οι εργασίες των γυναικών αποτελούν συνήθως προέκταση του ρόλου τους στο σπίτι (φροντίδα, εκπαίδευση, εξυπηρέτηση) (Στρατηγάκη, 2007). Να σημειωθεί ότι ακόμα και σε κλάδους όπου οι γυναίκες πλειοψηφούν, οι άνδρες αναλαμβάνουν τις θέσεις εκείνες που σχετίζονται με αυξημένες ευθύνες και καλύτερες αμοιβές (Wirth, 2002). Επιπρόσθετα, δεν είναι λίγες οι γυναίκες εκείνες που, προκειμένου να συνδυάσουν την εργασία τους με τις απαιτήσεις της οικογένειας, επιλέγουν μειωμένη απασχόληση ή ακόμα και ευέλικτες μορφές εργασίας, ώστε να πετύχουν μεγαλύτερη ισορροπία μεταξύ της επαγγελματικής και οικογενειακής ζωής (Gatrell, 2005). Να προστεθεί ότι αρκετά συχνά στον χώρο εργασίας παρατηρείται μία ανεπιθύμητη συμπεριφορά σεξουαλικού χαρακτήρα που βασίζεται στη διαφορά φύλου και αφορά τις γυναίκες-θύματα. Η παρενόχληση αυτή μπορεί να πάρει διάφορες μορφές, όπως ανεπιθύμητη σωματική επαφή, προφορική συμπεριφορά σεξουαλικού χαρακτήρα, προσβλητικά σχόλια, γελοιοποίηση, εκφοβισμό (Μαγγανάρα, 1998).

Στον χώρο του σχολείου και στις μικρότερες ειδικά ηλικίες, μέχρι τα 10 χρόνια περίπου, τα παιδιά σχηματίζουν ομόφυλες παρέες, το οποίο αλλάζει στην ηλικία της εφηβείας όπου αρχίζει μία διαδικασία προσέγγισης του άλλου φύλου (Ζεργιώτης, 2011). Είναι χαρακτηριστικό ότι τα παιδιά, όταν εισέρχονται στην εφηβεία ανήκουν σε κλίκες, φιλικές ομάδες που αποτελούνται από άτομα του ίδιου φύλου. Στη συνέχεια, ωστόσο, τα δύο φύλα αρχίζουν να έρχονται σε επαφή με κίνητρο τη σύναψη των ετεροφυλικών σχέσεων. Μάλιστα, τις προσεγγίσεις αυτές τις ξεκινούν συνήθως τα δημοφιλή άτομα της κάθε κλίκας (Jaffe, 1998). Επιπλέον, η επίδειξη της φυσικής δύναμης και η άσκηση σωματικής και λεκτικής βίας αποτελεί συχνά ένα μέσο με το οποίο τα αγόρια διαπραγματεύονται τους ιεραρχικούς ρόλους μεταξύ τους κι επιβάλλουν στους συνομήλικούς τους το δικό τους ορισμό για το ποια είναι η “σωστή” ανδρική συμπεριφορά (Πεχελίδης, 2010). Ακόμη, το φυσικό και κοινωνικό σώμα ενός παιδιού μπορεί να παίξει σημαντικό ρόλο στην περιθωριοποίηση ή θυματοποίησή του, καθώς παράγοντες όπως το ύψος, το βάρος, η φωνή και η εκφορά του λόγου μπορούν να αποτελέσουν σημαντική αφορμή για την περιθωριοποίηση ή ακόμα και την κακοποίησή του (Simpso, 2000). Στα παραπάνω να προστεθεί ότι, όταν τα αγόρια αποτυγχάνουν στο

σχολείο, συχνά υιοθετούν “εναλλακτικές” πρακτικές, προκειμένου να προσδώσουν κύρος στην ανδρική τους ταυτότητα (Connell, 1989). Μάλιστα, σε ό,τι αφορά το είδος και τη συχνότητα της βίας που βιώνουν τα αγόρια και τα κορίτσια, τα πρώτα βιώνουν άμεσες μορφές θυματοποίησης σε σχέση με τα κορίτσια που βιώνουν έμμεσες (Hartung, Little, Allen & Page, 2011), ενώ τα τελευταία αντιμετωπίζουν σεξουαλική παρενόχληση συχνότερη από τα αγόρια που φαίνεται να τη διαπράττουν επίσης συχνότερα σε σχέση με αυτά (Gruber & Fineran, 2007).

“ψυχολογική διάσταση”

Η “ψυχολογική διάσταση” των διαφυλικών σχέσεων αφορά τον τρόπο με τον οποίο οι άντρες και οι γυναίκες βλέπουν τον εαυτό τους ανάλογα με τις προσδοκίες της κοινωνίας και του πολιτισμού που κοινωνικοποιούνται. Οι άνδρες, καθώς πιστεύουν ότι χαρακτηριστικό στοιχείο του ανδρισμού τους είναι η δύναμη, κρύβουν τα συναισθήματα εκείνα που υποδηλώνουν αδυναμία, όπως είναι ο φόβος και η θλίψη (Meth & Pasick, 2000). Επιπλέον, για τους ίδιους η υλική επιτυχία και η νίκη αποτελούν μέτρα της ανδροπρέπειας (Αντωνοπούλου, 1999). Σε ό,τι αφορά τη σχέση τους με τις γυναίκες, υπάρχει συνήθως στον γάμο ένα ασυνείδητο συμβόλαιο που δίνει στη γυναίκα τον ρόλο του ευαίσθητου και στον άντρα τον ρόλο του προσώπου που φροντίζει την ίδια, αλλά και τα νεαρότερα μέλη. Ωστόσο, καθώς η γυναίκα πλέον εργάζεται, άρα χειραφετείται και ανεξαρτητοποιείται, οι σημερινοί άνδρες έρχονται σε σύγκρουση με το είδος του άνδρα που θα ήθελαν πραγματικά να είναι, γεγονός που τους κάνει να νιώθουν ένταση ή και ανασφάλεια (Bell, 1982). Συνεχίζοντας, το ανδρικό στερεότυπο που επιβάλλει στους άνδρες να είναι δυνατοί, τους ωθεί, συχνά και ίσως περισσότερο σε παλαιότερες εποχές, να είναι σκληροί στις σχέσεις τους με τους άλλους, μάλιστα και με τα ίδια τα παιδιά τους. Ειδικότερα ως προς τα τελευταία, κάποιοι πιθανοί ανασταλτικοί παράγοντες που τους εμποδίζουν να συμμετάσχουν στην ανατροφή τους είναι ότι τη θεωρούν γυναικεία υπόθεση ή νιώθουν άγχος που πηγάζει από την παραδοσιακή εκπαίδευση που έλαβαν από τους δικούς τους γονείς σχετικά με τον ανδρικό ρόλο. Ωστόσο, σε μη παραδοσιακές οικογένειες, συχνά, ο πατέρας συμμετέχει ενεργά στην ανατροφή των παιδιών (Abelin, 1975).

Σε ό,τι αφορά τη γυναίκα, τα χαρακτηριστικά που συνθέτουν την ταυτότητα και τον ρόλο του φύλου της είναι η φροντίδα, η ευαισθησία στις ανάγκες των άλλων και η αυτοθυσία (Gilligan, 1982). Ιδιαίτερα η φροντίδα των παιδιών αποτελεί για την ίδια το μεγαλύτερο καθήκον της κι έτσι φαίνεται να έχει λιγότερες κοινωνικές επαφές ή αν εργάζεται, να φτάνει στα όρια της εξάντλησης, προκειμένου να ανταπεξέλθει στους πολλούς κοινωνικούς της ρόλους (Chodorow, 1978). Επιπλέον, ως προς το άλλο φύλο, φαίνεται ότι υπάρχει μία σχέση αντιδικίας, καθώς η κατανομή των ρόλων κυριαρχίας και υποταγής είναι προς συνεχή διαπραγμάτευση, ενώ η αύξηση του αριθμού των διαζυγίων δείχνει ότι η αντιδικία αυτή παραμένει, καθώς οι γυναίκες παίρνουν όλο και περισσότερες πρωτοβουλίες απ’ ό,τι στο παρελθόν (Cramer, 1999). Ολοκληρώνοντας, να επισημανθεί ότι στις σύγχρονες πια κοινωνίες έχει δημιουργηθεί ένα νέο είδος συμβίωσης, ώστε

κάποια από τα στοιχεία που χαρακτηρίζουν τον γάμο να είναι η ολική ή μερική κατάργηση του φυλετικού καταμερισμού της εργασίας, η ανεξαρτησία κινήσεων και ο επαγγελματικός και κοινωνικός προβληματισμός των δύο συζύγων συγχρόνως (Ιγγλέση, 1997).

Η νομική διάσταση των διαφυλικών σχέσεων σε έργα των Άλκη Ζέη και Ζωρζ Σαρή

Στο έργο της Άλκης Ζέη “Ο μεγάλος περίπατος του Πέτρου”, τα πρόσωπα που εργάζονται είναι κατεξοχήν άντρες. Ο πατέρας του ήρωα είναι υπάλληλος σε ένα παραγγελιοδοχικό γραφείο, αφιερώνοντας σε αυτό πολλές ώρες, για να ανταπεξέλθει στις ανάγκες της οικογένειας. Ο δάσκαλος, ο παππούς του ήρωα που πριν τη σύνταξη δούλεψε ως υποβολέας στο θέατρο, ο μπακάλης, ο φούρναρης, ο διευθυντής του περιοδικού «Πήγασος», ο “σπίκερ” του ραδιοφώνου, ο διερμηνέας, ο περιπτεράς, ο ταχυδρόμος, ο αρκουδιάρης με την αρκούδα και το ντέφι και ο φαναρτζής είναι γένους αρσενικού. Ακόμα και τα καζάνια με τα συσσίτια έχουν αντρικά ονόματα, “Δάμωνα” και “Φιντίας”, η χελώνα του Πέτρου λέγεται “Θόδωρος”, αλλά και το όνομα του σκύλου είναι “Στορμ”.

Κάποιες γυναίκες που εργάζονται απασχολούνται σε θέσεις που είναι προορισμένες κυρίως για γυναίκες, όπως η διευθύντρια του σχολείου της Αντιγόνης, η πρώτη δασκάλα του Πέτρου και η μοδίστρα. Η μητέρα του Πέτρου, η κυρία Ελένη, έχει αναλάβει κατά αποκλειστικότητα τη φροντίδα του σπιτιού και των παιδιών, χωρίς, ωστόσο, να απολαμβάνει περισσότερα δικαιώματα. Συχνά παραπονιέται ότι ο άντρας της δουλεύει πολύ και δεν έχουν χρόνο, για να διασκεδάσουν σαν ζευγάρι. Ενδεχομένως, το γεγονός ότι δε συνεισφέρει οικονομικά στην οικογένεια, να “επιτρέπει” στον σύζυγό της να της στερεί το δικαίωμα να διεκδικεί στιγμές χαράς και ψυχαγωγίας.

«Ο πατέρας μόλις γυρίσει από τη δουλειά, κάθεται και γράφει τις καρτέλες. Δουλεύει ακόμα και τις Κυριακές. Η μαμά γκρινιάζει, κυρίως τα Σαββατόβραδα, πως θέλει να πάνε σε κανέναν κινηματογράφο, μα ο πατέρας λέει πως αν δεν πάρει συμπληρωματική δουλειά από άλλα μαγαζιά στο σπίτι, δε βγαίνει ο μήνας. Τότε η μαμά τα βάζει με τον κύριο Κοντογιάννη, το αφεντικό του μπαμπά...»

Ο πατέρας του Πέτρου φαίνεται ότι επιθυμεί να λογαριάζεται ως η κεφαλή της οικογένειας που αποφασίζει για όλα τα ζητήματα, εντός κι εκτός σπιτιού:

«Η μαμά, θαρρείς και δεν άκουσε τι τη ρώτησαν, είπε με επιθετικό ύφος στον πατέρα: -Αφού δεν το αποφάσιζες εσύ, πήγα εγώ στον Κοντογιάννη. Θα μας δώσει επί πιστώσει έναν τενεκέ λάδι.

Ο μπαμπάς θύμωσε, είπε να μην ανακατεύεται στις δουλειές του...»

Από την άλλη, η μητέρα του Πέτρου “οφείλει” να ασχολείται κατά κύριο λόγο με το νοικοκυριό, τη φροντίδα του ίδιου και της αδελφής του:

«Η μαμά πολλές φορές τα βράδια, αφού είχανε αποφάει, καταγινότανε να ψήσει κανένα γλυκό... Εκείνη πού και πού τον ρωτούσε κάτι: “Γυάλισες τα παπούτσια σου; Η “Αύριο θα ‘χει κρύο, να ‘βάλεις το πουλόβερ σου».

Από την άλλη, ο πατέρας του Πέτρου εμφανίζει μία “ανδροπρεπή” συμπεριφορά με βάση τα στερεότυπα για το κοινωνικό φύλο. Καθώς η φροντίδα του νοικοκυριού και η ανατροφή των παιδιών αποτελούν αποκλειστικές ασχολίες της μητέρας, οι ρυθμοί της ζωής του στο σπίτι είναι πιο ήρεμοι και χαλαροί:

«Ο μπαμπάς κάθεται, όλη τη μέρα, αμίλητος στην πολυθρόνα και προσπαθεί να πάρει ξένους σταθμούς στο ραδιόφωνο... Η μαμά νευριάζει μαζί του, γιατί το ραδιόφωνο είναι παλιό και κάνει σαν καβουρντιστήρι.

- Τι το ακούς, αφού δεν καταλαβαίνεις; του λέει φουρκισμένα.

- Από το ύφος, κάτι βγάζω, απαντά ο πατέρας και ξαναβυθίζεται στη σιωπή του».

Ωστόσο, η Άλκη Ζέη, στο πλαίσιο της αρχής για την ισότητα των φύλων “αναθέτει” τις δουλειές του σπιτιού και σε χακατήρα αντρικού φύλου. Ο Γκαριμπάλντι, Ιταλός στρατιώτης που κρύβεται στο σπίτι του Πέτρου, σε ένδειξη ευγνωμοσύνης προς την οικογένεια που του παρέχει ασφάλεια και προστασία, αναλαμβάνει όλες τις δουλειές του σπιτιού, ακόμα και τις πιο βαριές:

«Τα χέρια της μαμάς ξεπρήστηκαν, κι αν δεν είχε πουλήσει τη βέρα της στις μικρές τσαρίνες, θα της χωρούσε μια χαρά. Γιατί η μαμά δεν ανάβει πια τη φουφού με το πριονίδι, δε βάζει μπουγάδα με κρύο νερό, δεν πλένει πιάτα, δε σφουγγαρίζει. Όλες αυτές τις “χοντρές” δουλειές τις κάνει ο Γκαριμπάλντι».

Στο έργο, πάλι, της Ζωρζ Σαρή “Νινέτ”, το γυναικείο φύλο φαίνεται να έχει κατοχυρώσει περισσότερα δικαιώματα. Είναι σύζυγος, μητέρα, εργαζόμενη, έχει φοιτήσει στο σχολείο και παρουσιάζει έντονη κοινωνική παρουσία. Πολλοί γυναικείοι χαρακτήρες της ιστορίας ασκούν διάφορα επαγγέλματα, όπως αυτό της καμαριέρας, της δασκάλας, της νταντάς, της διευθύντριας σε κολέγιο θηλέων, της υπαλλήλου, της μοδίστρας, της μαμής, της φιλολόγου σε γυμνάσιο. Στα παραπάνω να προστεθεί ότι ο άντρας φαίνεται να αντιμετωπίζει τη γυναίκα με σεβασμό και κατανόηση, αναγνωρίζοντας δικαιώματα και ανάγκες της:

«Γέμισαν δάκρυα τα μάτια του Σωκράτη. Τόσους μήνες είχε αφοσιωθεί σ’ αυτή την αόρατη ύπαρξη. Τη φρόντιζε. Έβγαζε περίπατο την Έμμα-ο γιατρός έλεγε πως οι περίπατοι κάνουν καλό στις εγκυμονούσες-της έδενε τα κορδόνια των μποτινιών της για να μη σκύβει και τις νύχτες στο διπλό κρεβάτι ακουμπούσε προστατευτικά το χέρι του πάνω στη φουσκωμένη κοιλιά που του ετοίμαζε τη συνέχεια της ζωής του».

Η φροντίδα και η αγάπη του Σωκράτη προς την Έμμα είναι φανερή και σε άλλο σημείο της ιστορίας:

«Ο Σωκράτης της έταξε της Έμμας πως θ' αλλάζουν σπίτι. Μόλις τα οικονομικά τους καλυτερέψουν, θα βρουν ένα διαμέρισμα με τέσσερα δωμάτια. Θ' αγοράσουν ωραία έπιπλα και μια κουνιστή πολυθρόνα να κάθεται η Έμμα, να λικνίζεται και να διαβάζει τη Μαντάμ Μποβαρύ».

Σε άλλο σημείο, πάλι, ο Σωκράτης προσπαθεί να στηρίξει ψυχικά τη γυναίκα του που νιώθει ιδιαίτερα απογοητευμένη από την καινούρια τους πατρίδα:

«Κάθε μέρα την παρηγορούσε, της έταξε έναν παράδεισο, εκλιπαρούσε το χαμόγελό της, μια χαρούμενη κουβέντα της κι εκείνη σχεδόν δεν του μιλούσε, ολόκληρη είχε γίνει μια άρνηση».

Μάλιστα, αποδέκτης του σεβασμού του άντρα δεν είναι μόνο η σύζυγός του, αλλά και η μητέρα της. Ακολουθεί ένα μικρό απόσπασμα από το τηλεγράφημα του Σωκράτη προς την πεθερά του:

«Σεβαστή μας μητέρα, σήμερα το πρωί, στις εννέα παρά δώδεκα λεπτά, ύστερα από μια νύχτα γεμάτη φριχτούς πόνους, η Έμμα γέννησε την εγγονούλα σας, την Ελένη-Μαρία. Σας παρακαλώ από τα βάθη της πατρικής μου καρδιάς να μας δώσετε την ευχή σας. Την έχουμε ανάγκη».

Δεν είναι λίγες οι φορές που ο άντρας βοηθάει και στις δουλειές του σπιτιού. Στο παρακάτω απόσπασμα ο Σωκράτης βοηθάει την Έμμα να μαζέψουν τα πράγματά τους προκειμένου να επιστρέψουν στην Ελλάδα:

*«Ο Σωκράτης γύρισε στο σπίτι να ειδοποιήσει την Έμμα:
-Εσύ φρόντισε τα ρούχα μας κι εγώ θα βάλω μια τάξη στα συρτάρια του γραφείου μου, να ξεδιαλέξω τ' απαραίτητα χαρτιά μου».*

Βέβαια, αποτυπώνονται και δευτερεύοντες γυναικείοι και αντρικοί χαρακτήρες που δεν κινούνται στο πλαίσιο της αρχής της ισότητας των δύο φύλων. Για παράδειγμα, για τη Μαριάνθη, την αδερφή του Σωκράτη, σε κάποιο σημείο της ιστορίας αναφέρεται ότι βασική της έγνοια ήταν ο αδερφός της:

«Έπλενε και σιδέρωνε τα πουκάμισά του, μαντάριζε τις κάλτσες του, του μαγείρευε, πρόφτανε να πάει και στην Παιδαγωγική Ακαδημία».

Σε άλλο σημείο, γίνεται λόγος για τον πατέρα του Ομήρου, του καλύτερου φίλου της Νινέτ:

«Ο πατέρας όλη μέρα μπεκρουλιάζει στην ταβέρνα του Τσίτουρα και η μάνα ξενοπλένει, για να ταΐζει τα παιδιά της».

Θα πρέπει, ακόμη, να τονιστεί ότι την ανατροφή της Νινέτ την έχει αναλάβει κυρίως η μητέρα της, καθώς ο Σωκράτης αφιερώνει πολύ χρόνο στη δουλειά του. Στο παρακάτω απόσπασμα η Νινέτ παίρνει το ψαλίδι και κόβει τα δαχτυλάκια των γαντιών της, προκαλώντας την έντονη αντίδραση της μητέρας της:

«-Και συ, Σωκράτη διαβάζεις!

Ο Σωκράτης παράτησε το βιβλίο του. Σηκώθηκε από το στρώμα, κρέμασε το τριμμένο, ξεθωριασμένο πανωφόρι που κρεμόταν από 'να καρφί και το φόρεσε...Κοίταξε την κόρη του. Μετρούσε με επιμέλεια. Έξυπνη, όμως όλο και πιο άτακτη. Ο Θεός βοηθός!».

Μάλιστα, η έλλειψη υπομονής και η άγνοια του άντρα ως προς τον τρόπο διαπαιδαγώγησης των παιδιών αποτυπώνεται στο παρακάτω απόσπασμα με την Έμμα άρρωστη και τον σύζυγό της να μην μπορεί να διαχειριστεί την κορούλα τους, τη Νινέτ:

«Η Έμμα είναι άρρωστη... Η Έμμα βυθίζεται στο χάος. Μπερδεμένες εικόνες, ανάκατοι θόρυβοι...

- Μαμάαα.....

- Πάρτε πια αυτό το παιδί, οργίζεται ο Σωκράτης που στέκει σε μια γωνιά, άχρηστος...»

Ο δραματικός χρόνος της ιστορίας (1900 και μετά) αιτιολογεί το αναχρονιστικό Οικογενειακό Δίκαιο της εποχής, σύμφωνα με το οποίο η γυναίκα δεν μπορούσε μετά τον γάμο να κρατήσει το επίθετό της:

*«Η Έμμα τράβηξε τη χοντρή αλυσίδα που κρεμόταν στο πλάι κι ακούστηκε ο ήχος μιας καμπανούλας και στο άνοιγμα της πόρτας φάνηκε ο φύλακας του κολεγίου.
-Αλλάξα όνομα, παντρεύτηκα, έρχομαι από την Ελλάδα».*

Σε άλλο σημείο ο Κόλιας Καραζήσης μιλάει για τη Νινέτ, τη μέλλουσα γυναίκα του, τονίζοντας εμφατικά το νέο της επίθετο ως απόρροια του επικείμενου γάμου τους:

«Ο Κόλιας φανερώνεται στο άνοιγμα της πόρτας...

- Φεύγεις, ψελλίζει η Ειρήνη.

Η Νινέτ χαμογελάει.

- Όχι εγώ. Η δεσποινίς Ελένη-Μαρία Σαριβαζεβάνη φεύγει. Ήρθα να την αποχαιρετήσω. Αύριο θα πάρει τη θέση της η κυρία Ελένη-Μαρία Νικολάου Καραζήση».

Παρόμοια, σε άλλο σημείο της ιστορίας αποτυπώνεται η μετά τον γάμο υποχρεωτική αλλαγή του επιθέτου της γυναίκας και για άλλον χαρακτήρα:

« Η Έλλη αρραβωνιάστηκε με τον κύριο Ιωάννη Βαρελάκη. Σκέψου την Έλλη μας, που είναι σαν μακαρόνι, να ονομάζεται κυρία Βαρελάκη! »

Φυσικά, ο θεσμός της προίκας εξακολουθεί να υφίσταται:

« Η Όλια λοιπόν τρέχει καθημερινά στα μαγαζιά για την προίκα, τόπια για σεντόνια, τραπεζομάντιλα, πετσέτες, προσόψια, μανταλάκια, ποτήρια, αυγουλιέρες... ».

Η πατριαρχική οικογένεια της ηρωίδας φαίνεται και από την κοινή αντίληψη που θέλει τη γυναίκα να ακολουθεί τον σύζυγό της όπου κι αν πάει. Τα λόγια που ακολουθούν ανήκουν στην Έμμα, τη μητέρα της Νινέτ:

« Το πού θα εγκατασταθούν είναι πρόβλημα της Νινέτ... Συνήθως η γυναίκα ακολουθεί τον άντρα της ».

Η κοινωνιολογική διάσταση των διαφυλικών σχέσεων σε έργα των Άλκη Ζέη και Ζωρζ Σαρή

Στο μυθιστόρημα “Ο μεγάλος περίπατος του Πέτρου”, η γυναίκα λειτουργεί ως σύμβολο φροντίδας των άλλων και ο ρόλος της περιορίζεται στο σπίτι, αποκλεισμένος από δημόσιους χώρους. Η μητέρα του Πέτρου έχει ως βασική της έγνοια τα δυο της παιδιά, αλλά, παράλληλα, έκδηλο είναι το ενδιαφέρον της και για τον αδερφό της, τον θείο Άγγελο. Στο παρακάτω απόσπασμα ο θείος Άγγελος ετοιμάζεται να παρουσιαστεί στον πόλεμο:

« Η μαμά γύρισε με άδεια σακούλια από τον μπακάλη. Δεν μπορούσε να περιμένει, γιατί φοβότανε μην έρθει ο θείος Άγγελος που θα βιαζότανε ίσως να παρουσιαστεί... Η μαμά ανησυχεί, γιατί ο θείος Άγγελος φορεί από μέσα ένα ψιλό πουλοβεράκι μονάχα... Η μαμά βάζει τα κλάματα... ».

Στα παραπάνω να προστεθεί ότι και άλλοι δευτερεύοντες γυναικείοι χαρακτήρες παρουσιάζονται στοργικοί, δοτικοί και φιλεύσπλαχνοι απέναντι στους άλλους. Στο απόσπασμα που ακολουθεί, η Δροσούλα, φίλη του Πέτρου και της Αντιγόνης, αν και φέρει πολλά ανδρικά για την εποχή χαρακτηριστικά λόγω της δράσης της στον αντιστασιακό αγώνα, ωστόσο, εμφανίζεται και αυτή με έντονα αλτρουιστικά συναισθήματα για τους άλλους:

*« Η Δροσούλα μόλις είδε τον Πέτρο έβαλε τις φωνές.
- Δεν τον βλέπετε, έχει ζυλιάσει... είναι όλος μπλε. Και πριν της απαντήσει κανένας, έφερε και του φόρεσε πάνω από το κεφάλι ένα δικό της πουλόβερ ».*

Ακόμα και η Λέλα που έχει συνάψει σχέσεις με έναν Γερμανό, παρουσιάζεται σε κάποια σημεία ιδιαίτερα στοργική με τα παιδιά:

«Ο Πέτρος σαν ήτανε μικρός, την αγαπούσε πολύ τη Λέλα. Εκείνη τον φώναζε κάθε τόσο κάτω στο σπίτι, του έδινε σοκολάτες και τον έκανε χάζι... “Θα πεθάνετε όλοι από την πείνα” του είχε πει, όταν του είχε βάλει στη φούχτα κείνα τα κομματάκια τη ζάχαρη και τα μάτια της ήτανε λυπημένα».

Συνεχίζοντας, ιδιαίτερη αναφορά θα πρέπει να γίνει και σ’ εκείνους τους γυναικείους χαρακτήρες που είτε δέχονται κάποιου είδους παρενόχληση από το άλλο φύλο, είτε επιλέγουν έναν τρόπο ζωής διαφορετικό από τις κοινωνικές συμβάσεις της εποχής τους. Στο παρακάτω απόσπασμα περιγράφεται η σκηνή που η γιαγιά του Πέτρου παρενοχλείται από έναν Ιταλό μηχανικό στην πλατεία ενός θεάτρου και τον παππού του να προσπαθεί να την προστατέψει, αναλαμβάνοντας δράση:

«Εκείνο το βράδυ έριξε κρυφά μια ματιά στην πλατεία να καμαρώσει τη γιαγιά που είχε βάλει τα καλά της και παρακολουθούσε στην πρώτη σειρά την παράσταση. Και τι να δει! Έναν άντρακλα καθισμένο στο πλάι της να προσπαθεί να της πιάσει το χέρι κι η γιαγιά να το τραβάει νευριασμένα. Δίνει λοιπόν μια ο παππούς, βγαίνει στη σκηνή, ηγδάει στην πλατεία και αστράφτει ένα χαστούκι στο μανträχαλο...».

Θύμα λεκτικής παρενόχλησης αποτελεί και η Αντιγόνη, ενώ η μητέρα της προσπαθεί να την προστατέψει:

*«Ο ένας από τους δυο καραμπινιέρους που μείνανε να τους φιλάνε βαρέθηκε να κρατάει σηκωμένο το αυτόματο και το κατέβασε. Κοίταζε την Αντιγόνη που ήτανε μονάχα με το νυχτικό κι έτρεμε ολόκληρη...
-Μπέλα μπαμπίνα, λέει στον άλλο καραμπινιέρο και του κλείνει το μάτι.
Για τότε βρέθηκε η μαμά δίπλα στην Αντιγόνη και την κουκούλωσε κι αυτήν κάτω από το παλτό του μπαμπά!».*

Σε άλλο σημείο πάλι, αποτυπώνονται ξεκάθαρα τα αρνητικά συναισθήματα του Πέτρου για τη Λέλα και τη σχέση της με τον εχθρό:

*«Από το διαμέρισμα της κυρίας Λεβέντη ακουγότανε πιάνο κι η φωνή της Λέλας που τραγουδούσε. Στην αρχή μόνη της κι ύστερα μαζί με τον Γιαούρτερ. Του μάθαινε ένα τραγούδι ελληνικό... Η Λέλα ξεκαρδιζόταν στα γέλια και τον διόρθωνε.
-Βρόμα, μουρμούρισε ο Πέτρος μέσ’ από τα σφιγμένα του δόντια».*

Παρόμοια, η μητέρα του Σωτήρη, καταρρίπτοντας όλα τα στερεότυπα της εποχής της για τον ρόλο του φύλου της, ξαναπαντρεύεται έναν μεγαλέμπορα και φεύγει με τον γαμπρό σε άλλη πόλη, χωρίς ποτέ ο Σωτήρης να γνωρίσει τον πατριό του:

«-Θα ‘χετε, πού και πού, την έννοια του, κυρία Ελένη μου, είπε η μαμά του Σωτήρη στη μαμά του Πέτρου. Εμείς θα του στέλνουμε τα προς το ζην».

Στο μυθιστόρημα, πάλι, της Ζωρζ Σαρή ο ρόλος της γυναίκας δεν περιορίζεται μόνο στη φροντίδα των άλλων, αλλά λόγω του δυναμισμού του μπορεί να επηρεάσει τις τύχες των άλλων χαρακτήρων. Παρακάτω ακολουθούν κάποιες σκέψεις της Έμμας σχετικά με τη μητέρα της που αποδέχτηκε τελικά την απόφασή της να παντρευτεί τον Σωκράτη λόγω του φόβου, μήπως η κόρη της δεν πραγματοποιήσει τον “ύψιστο” σκοπό της, αυτόν του γάμου:

«Η μητέρα δεν ήθελε να παντρευτώ “Τούρκο”. Φυσικά ο Σωκράτης είναι Έλληνας, έχει τούρκικη υπηκοότητα. Και οι αδερφοί μου αντιδρούσαν. Αν δεν ήμουν μεγαλοκοπέλα, δε νομίζω πως θα μ’άφηναν να παντρευτώ. Όμως τους έτρωγε η έγνοια μήπως μείνω στο ράφι. Έτσι, έκαναν τα πικρά γλυκά».

Πρέπει να τονιστεί ότι στην περίπτωση της Έμμας η επιλογή της να παντρευτεί τον άνθρωπο που αγαπά ευνοήθηκε από την ηλικία της, καθώς σε αντίθετη περίπτωση ο γάμος αυτός δε θα της επιτρεπόταν από τη μητέρα της. Εντούτοις, στην περίπτωση της Νινέτ, η αιτία της επιλογής του συντρόφου της δεν είναι ξεκάθαρο, αν σχετίζεται με την ίδια ή με κοινωνικές επιταγές:

«... κι έκλαιγε βδομάδες ολόκληρες, κλεισμένη στο δωμάτιό της. Και πώς να μην κλαίει η Νινέτ, μια και δεν ήξερε, κι ας το συζητούσε μερόνυχτα με τον εαυτό της, για ποιο λόγο είχε χωρίσει με τον Πολ; Επειδή ήταν μαύρος και δε θ’ άντεχε την αποδοκιμασία του κόσμου της ή γιατί δεν τον αγαπούσε αρκετά για να την αντέξει;».

Ακόμη, σε πολλά σημεία της ιστορίας είναι έκδηλος ο σεβασμός και ο θαυμασμός του άντρα απέναντι στη γυναίκα. Στο παρακάτω απόσπασμα ο Σωκράτης συναντάει την κυρία Καραζήση, τη σύζυγο του διευθυντή της τράπεζας. Ωστόσο, ο εν λόγω θαυμασμός πηγάζει κυρίως από την εξωτερική της εμφάνιση και σπάνια από άλλα πνευματικά ή κοινωνικά χαρίσματα της γυναίκας:

«Ο Σωκράτης σάστισε όταν την είδε να φανερώνεται μπροστά του λες και είχε ξεπεταχτεί από ‘να μαγικό κουτί. Δεν την περίμενε τόσο νέα. Ήξερε πως ήταν μητέρα τεσσάρων παιδιών. Όχι τόσο όμορφη σαν την Έμμα, ωστόσο είχε έναν αέρα, μια κομψότητα κι όταν μιλούσε, τα χαρακτηριστικά της παιχιδίζαν όλο πονηριά».

Σε άλλο σημείο πάλι ο σεβασμός αυτός παίρνει διαστάσεις οικειοθελούς υποταγής μπροστά στη γυναικεία κομψότητα:

«Ο Σωκράτης μόλις αντίκρισε την Κορνηλία, τα μάγουλά του κοκκίνισαν... κι έβγαλε το παθάκι του... Βιάστηκε να φιλήσει το χέρι που του έτεινε με χάρη η Κορνηλία».

Μάλιστα, η γυναικεία ομορφιά γίνεται αντικείμενο θαυμασμού και από άλλες γυναίκες. Στο απόσπασμα συνομιλούν η Έμμα και η κυρία Καραζήση:

«Σας παρακαλώ, της είπε η κυρία Καραζήση, μη με κοιτάτε έτσι. Είστε τόσο όμορφη, Έμμα, τόσο όμορφη!»

Στον επαγγελματικό τομέα, η γυναίκα, αν κι έχει πρόσβαση στην εξω-οικιακή απασχόληση, αναγνωρίζει την πολλαπλή υπεροχή του άντρα. Το παρακάτω απόσπασμα ανήκει σ' έναν μονόλογο της Έμμας:

«Ο Σωκράτης μιλάει με πολλή τάξη. Πρόλογος, κυρίως θέμα, συμπέρασμα, επίλογος. Ποτέ δε φανερώνει από τα πριν το τέλος της ιστορίας του. Βέβαια, αυτός είναι καθηγητής, εγώ μόνο που έβγαλα το λύκειο...».

Και σε αυτό το μυθιστόρημα, τα επαγγέλματα των γυναικών αποτελούν προέκταση του ρόλου τους στο σπίτι. Έτσι, η νταντά Μαρία φροντίζει τη Νινέτ, η Ζαν η νονά της εργάζεται υπάλληλος σ' ένα βιβλιοπωλείο, η κυρία Λίνα έραψε της Έμμας ένα ροδί, ριχτό φόρεμα, η αδελφή Κατρίν είναι δασκάλα, η μητέρα Αλμπερτίν είναι η διευθύνουσα του κολεγίου θηλέων, ενώ οι άντρες αναλαμβάνουν θέσεις αυξημένων ευθυνών και καλύτερων αμοιβών. Στο παρακάτω απόσπασμα ο Σωκράτης απευθύνεται στην κόρη του, τη Νινέτ:

«Όταν με το καλό πάρεις το πτυχίο σου, θα φροντίσω να διοριστείς σε γυμνάσιο, έχω το μέσον: το γενικό γραμματέα του υπουργού Παιδείας φίλο...».

Η εκπαίδευση των αγοριών είναι ιδιαίτερα προσεγμένη και ξεκινάει από την παιδική τους ηλικία.

«Η κόρη σου έγινε δασκάλα! Παραδίδω μαθήματα γαλλικών στον Κόλια, τον μεγάλο γιο των Καραζήση. Μαθητής στο Ωδείο της Οδησού, παίζει πιάνο από τα έξι του χρόνια. Ξέρει από τη μητέρα του γαλλικά, μαζί μου μελετάει γαλλική λογοτεχνία.».

Τα στερεότυπα της εποχής “θέλουν” τα κορίτσια που τα καταφέρνουν καλά στο σχολείο να στερούνται συνήθως ομορφιάς και άλλων φυσικών προσόντων. Στο απόσπασμα σκιαγραφείται η Ειρήνη, η αδελφή της Νινέτ:

«Από μικρή φοράει γυαλιά μυωπίας και το πρόσωπό της γεμίζει σπυράκια... Όμως είναι έξυπνη, μαθαίνει τα πάντα πολύ εύκολα και τ' αποθηκεύει όλα. Μια φορητή εγκυκλοπαίδεια το κεφάλι της.».

Η ψυχολογική διάσταση των διαφυλικών σχέσεων σε έργα των Άλκη Ζέη και Ζωρζ Σαρή

Στο μυθιστόρημα της Άλκης Ζέη, ο τρόπος με τον οποίο βλέπουν οι άντρες και οι γυναίκες τον εαυτό τους είναι συνυφασμένος με το κοινωνικό τους περιβάλλον. Ένδειξη δύναμης για τον πατέρα του Πέτρου είναι η απουσία κάθε συναισθήματος που υποδηλώνει αδυναμία, λύπη και φόβο. Στο άκουσμα της είδησης ότι το τριζόνι του Πέτρου έχει πεθάνει, η πιθανή λεκτική αντίδρασή του θα ήταν, σύμφωνα με την Αντιγόνη, «Παιδαρισμοί!». Ακόμα και κατά τη διάρκεια της Κατοχής που οι συνθήκες διαβίωσης είναι άθλιες και η πείνα θερίζει, οι άντρες-στρατιώτες διατηρούν το ηθικό τους ακμαίο:

«Ο Αλέξιος από την Αθήνα στέλνει χαιρετισμούς στην οικογένειά του και στη μικρή αρραβωνιαστικιά. Στον ανιψιό του παραγγέλνει να μην ξεχνά πως πάνω απ' όλες τις αγάπες είναι η πατρίδα».

Αξίζει να σημειωθεί ότι και τα αγόρια του μυθιστορήματος φαίνεται να υιοθετούν τα ανδρικά στερεότυπα που επιβάλλουν στους άνδρες να είναι δυνατοί και να επιδεικνύουν πράξεις γενναιότητας και ηρωισμού. Στο παρακάτω απόσπασμα ο Πέτρος εκφράζει την απογοήτευσή του όταν επιστρέφει ο θείος Άγγελος στο σπίτι όχι με παράσημα, άθλους και γαλόνια, αλλά καταπονημένος από τις άθλιες συνθήκες του πολέμου:

«Τι θα 'χει να πει ο Πέτρος αύριο του Σωτήρη που θα περιμένει πώς και τι ν' ακούσει τους άθλους του θείου Άγγελου; Να του πει πως μιλούσε όλο για τα μάλλινα που δε φτάνανε ποτέ στην πρώτη γραμμή, για τις αρβύλες που έμπαζαν νερά και τα κρυοπαγήματα; Δεν είπε "μας θέριζαν τα βόλια", αλλά "μας θέριζαν οι χιονίστρες"».

Από την άλλη, οι γυναίκες παρουσιάζονται πιο ευαίσθητες, προσανατολισμένες στη φροντίδα των άλλων, αλλά και στη φροντίδα της εξωτερικής τους εμφάνισης:

«Ο Πέτρος θυμήθηκε τη γιορτή της μαμάς, τότε που χτενιζότανε ακόμα όμορφα κι έβαζε καινούριο φόρεμα και λουσιόν από ροδόνερο, που έφτιαχνε μοναχή της».

Μάλιστα, ακόμα και στις δύσκολες συνθήκες του πολέμου πολλές γυναίκες δεν παραλείπουν να φροντίζουν την όλη εικόνα τους:

«Η Ρίτα ντυνότανε πολύ καλά κι ας ήτανε πόλεμος, γιατί η μαμά της είχε δυο ντουλάπες φουστάνια, όπως έλεγε η ίδια η Ρίτα, και της τα διόρθωνε στο σώμα της».

Είναι χαρακτηριστικό ότι η συγγραφέας “δίνει” στα αγόρια μπογιά και πινέλα για να γράψουν στους τοίχους αντιστασιακά συνθήματα, ενώ στα κορίτσια ημερολόγια για να γράψουν αναμνήσεις και στιχάκια για τον έρωτα:

«Θαρρώ πως είμαι ερωτευμένη, ξανόρχεται η φωνή της Αντιγόνης, δυνατή δυνατή αυτή τη φορά κι ο Πέτρος είναι σίγουρος πως το κάνει επίτηδες για να μην τον πάρει ο ύπνος».

Στο μυθιστόρημα της Ζωρζ Σαρή αρκετοί χαρακτήρες αντρικού φύλου εμφανίζονται ιδιαίτερα ευαίσθητοι κι εκδηλωτικοί, καθώς δε φοβούνται να κρύψουν τα συναισθήματά τους. Στο παρακάτω απόσπασμα ο Σωκράτης είναι ιδιαίτερα συγκινημένος με τον ερχομό του πρώτου του παιδιού:

«Γέμισαν δάκρυα τα μάτια του Σωκράτη. Τόσους μήνες είχε αφοσιωθεί σ' αυτήν την αόρατη ύπαρξη...».

Σε κάποιο άλλο σημείο της ιστορίας, ο Πολ εκφράζει την απόλυτη υποταγή του στη Νινέτ, η οποία, μάλιστα, τον ζητάει σε γάμο κι εκείνος δέχεται. Ακολουθεί η εξομολόγησή του:

«Σ' αγαπώ και θέλω να ζήσω μαζί σου, εσύ θ' αποφασίσεις για τη μοίρα μου. Όποια κι αν είναι η ετυμηγορία σου θα τη δεχτώ. Πρώτη φορά στη ζωή μου νιώθω τόσο ανημποριά...».

Κάποιοι άντρες-χαρακτήρες εμφανίζονται ιδιαίτερα προστατευτικοί απέναντι στη γυναίκα, την οποία και θέλουν να προφυλάξουν από κακά μαντάτα, έννοιες και προβλήματα:

«Ο Νικηφόρος Καραζήσης, διευθυντής της Τράπεζας Πίστεως, δε γελούσε. “Αδελφέ μου, δεν ήθελα να μιλήσω μπροστά στις γυναίκες. Πήγα σήμερα το πρωί στην τράπεζα, έμαθα κι είδα πολλά. Όχι, η τάξη δεν έχει αποκατασταθεί”».

Βέβαια, υπάρχουν κι εκείνοι που παρουσιάζονται πολύ σκληροί στις σχέσεις τους με τους άλλους και κυρίως με τα παιδιά. Στο παρακάτω απόσπασμα, ο Κόλιας αδυνατεί να διαχειριστεί με ψυχραιμία τη Νινέτ που έχει σκαρφλώσει πάνω σε ένα μαρμάρينو άγαλμα, κάνοντας τις γνωστές σκανταλιές της:

«Κάποιοι περαστικοί κοντοστάθηκαν και χάζευαν το κοριτσάκι πάνω στο μαρμάρينو βάθρο που φώναζε σε ξένη γλώσσα. Δυο τρεις χειροκρότησαν, άλλοι γελούσαν, όταν επιτέλους η Νινέτ κατέβηκε, χωρίς το σκούφο της, αναμαλλιασμένη κι αναποκοκκινισμένη. Ο Κόλιας είχε τόσο μπαρουτιαστεί που την έδειρε. Της έδωσε κάμποσες γερές στον πισινό κι ας τον παρακαλούσε η Ζαν: “Άφησέ την, Κόλια, άφησέ την, παιδί είναι...”».

Παρόμοια, σε άλλο σημείο, ο Σωκράτης θυμωμένος από την απερισκεψία της Νινέτ να λερώσει το φόρεμά της πριν την έξοδό τους, λέει στη γυναίκα του:

«Δε πάω πουθενά, δεν έχω κέφι για γλέντια. Αυτό το τέρας μός χάλασε τη μέρα. Διπλοκλείδωσέ τη στην κάμαρή της κι άφησέ τη νηστική ίσαμε αύριο...».

Σε ό,τι αφορά τα επαγγέλματα, η εργασία του άντρα φαίνεται να παίζει τον πρώτο ρόλο στην ευημερία της οικογένειας και στην ευτυχία των μελών της. Τα λόγια του Σωκράτη προς τη γυναίκα του το επιβεβαιώνουν:

«Δεν πρέπει να στεναχωριέσαι. Αρχίζουμε μια καινούρια ζωή. Κρατώ στα χέρια μου ένα όπλο, το επάγγελμά μου. Θα γίνω μεγάλος καθηγητής στον τόπο μου και η Μέθοδός μου θα εγκριθεί από το κράτος, είμαι σίγουρος. Θα γίνουμε πλούσιοι».

Να προστεθεί ότι επιθυμία του άντρα είναι, όταν κάποτε αποκτήσει παιδί, αυτό να είναι αγόρι:

«Ο Σωκράτης δεν πέρασε χρόνος και μιλάει κιόλας για τρίτο παιδί. Βιάζεται ν' αποκτήσει αγόρι». Και σε άλλο σημείο: «Ο Σωκράτης, μόλις έμαθε πως ήταν κορίτσι, απελπίστηκε...».

Από την άλλη, η γυναίκα στο μυθιστόρημα της Ζωρζ Σαρή παρουσιάζεται αρκετά δυναμική, αποφασιστική, έχοντας σημαντικό ρόλο στη ζωή των άλλων χαρακτήρων. Η μητέρα της Έμμας είναι το πρόσωπο που πρώτο θα ενημερωθεί από τον γαμπρό της για τη γέννηση της Νινέτ, αλλά κι εκείνη που θα δώσει τη συγκατάθεσή της στον γάμο της εγγονής της, όταν πια θα έχει μεγαλώσει. Η Μαριάνθη, ωστόσο, η αδερφή του Σωκράτη, αν και παρουσιάζεται ανεξάρτητη, απορρίπτοντας τα προξενιά που της κάνουν κι επιλέγοντας τη συντροφιά των βιβλίων, έχει αναλάβει με αυταπάρνηση και αυτοθυσία τη φροντίδα του αδελφού της. Σε άλλο σημείο της ιστορίας η συγγραφέας αναφέρεται στη Ρενέ, αδερφή της Έμμας. Η Ρενέ ανήκει στην κατηγορία των γυναικών που δε βλέπουν τον γάμο ως τη μοναδική επιλογή στη ζωή τους:

«Παντρεύτηκε και χώρισε αμέσως. Σε κανέναν δεν είπε για ποιον λόγο, ούτε καν στη μητέρα της».

Ένδειξη δυναμισμού και ανεξαρτησίας αποτελεί βέβαια η ίδια η Νινέτ, η οποία δε διστάζει να κάνει μέχρι και πρόταση γάμου στον Πολ:

«Όμως σ' αγαπώ και μ' αγαπάς. Έλα αύριο να με ζητήσεις επίσημα από τη γιαγιά. Θα παντρευτούμε, έτσι δεν είναι;».

Η συγγραφέας “δίνει” πρωτοβουλίες και δυναμισμό στις ηρωίδες της, ακόμα και αν αυτές είναι μικρά κορίτσια. Στο παρακάτω απόσπασμα η Νινέτ στον δρόμο προς το

σχολείο συναντάει τον Τηλέμαχο, τον οποίο προσφέρεται να βοηθήσει στο σπρώξιμο ενός καροτσιού:

«Να σπρώξουμε μαζί, του πρότεινε, θα πάει πιο γρήγορα. Το αγόρι ούτε ξαφνιάστηκε ούτε αρνήθηκε τη βοήθεια. Με τα τέσσερα χέρια τους, κι ας ήταν μικρά, το καρότσι προχωρούσε εύκολα. Οι λάσπες είχαν κουκουλώσει τις γαλότσες της Νινέτ, όμως οι γαλότσες είναι φτιαγμένες ειδικά για τις λάσπες».

Ο ρόλος του ευαίσθητου που έχει αποδοθεί στο γυναικείο φύλο φαίνεται συχνά μέσα από τα ίδια τα λόγια των αντρών. Σε κάποιο σημείο του βιβλίου ο Νικηφόρος Καραζήσης, ο διευθυντής της τράπεζας, συνομιλεί με τη σύζυγό του, την Κορνηλία, για την πολιτική αναταραχή που επικρατεί στην Οδησό και τους κινδύνους που επιφυλάσσει η εκεί παραμονή τους. Η συζήτηση προκαλεί τόσο μεγάλη αναστάτωση στην ηρωίδα που ένα ηρεμιστικό φαντάζει ως η μόνη λύση γι' αυτήν. Ακολουθούν τα λόγια του Νικηφόρου:

«Είσαι γυναίκα! Πάρε δυο κουταλιές πασιφλορίνης να ηρεμήσεις».

Δε θα πρέπει να παραλειφθεί ότι και στο μυθιστόρημα της Σαρή η γυναίκα φροντίζει ιδιαίτερα τον εαυτό της και την εξωτερική της εμφάνιση:

«Η κυρία Λίνα της είχε ράψει της Έμμας για τούτη τη γιορτή ένα φόρεμα χρώμα ροδί, φαρδύ και ριχτό να κρύβεται η κοιλιά της που όλο φούσκωνε».

Αξίζει να επισημανθεί ότι η γυναίκα φαίνεται να γνωρίζει καλά τα δικαιώματά της, αλλά και όλα εκείνα τα στερεότυπα που εδώ κι αιώνες τη θέλουν υπόδουλη στον άντρα. Ακολουθούν τα λόγια της Ζαν, της αδερφής του Κόλια που φημίζεται για τις φεμινιστικές της αντιλήψεις:

«Αιώνες τώρα η γυναίκα, υπόδουλη του άντρα, δεχόταν τη μοίρα της σαν κάτι το αναπόφευκτο. Όμως σήμερα επιτέλους συνειδητοποίησε την άδικη ανισότητα. Η γυναίκα έχει τα ίδια δικαιώματα με τον άντρα και είναι απαράδεκτο-ακούς, Νινέτ;-απαράδεκτο, είπα...».

Συμπεράσματα

Τα μυθιστορήματα “Ο μεγάλος περίπατος του Πέτρου” της Άλκης Ζέη και “Νινέτ” της Ζωρζ Σαρή εξετάζονται υπό το πρίσμα των διαφυλικών σχέσεων σε νομικό, κοινωνιολογικό και ψυχολογικό επίπεδο. Τα δύο μυθιστορήματα, γραμμένα σε μία απόσταση περίπου είκοσι χρόνων, αποτελούν δύο παραδείγματα στα οποία ο τίτλος αποτελεί ένδειξη των βασικών προσώπων που πρωταγωνιστούν. Ο Πέτρος και η Νινέτ, “κουβαλώνοντας” εμπειρίες, σκέψεις και συναισθήματα των δημιουργών τους, βιώνουν ποικιλότροπα τα ιστορικά γεγονότα της εποχής τους μέσα από τις σχέσεις που συνάπτουν

με άλλα άτομα του στενού οικογενειακού κι ευρύτερου κοινωνικού τους περιβάλλοντος. Μεγαλώνουν, συμπαθούν, αντιπαθούν, αγαπούν ή μισούν, υιοθετώντας σε μικρό ή μεγάλο βαθμό τα έμφυλα στερεότυπα του ιστορικο-κοινωνικού πλαισίου της εποχής τους. Οι εν λόγω στερεότυπες κοινωνικές αντιλήψεις επηρεάζουν σημαντικά τη διαδικασία κοινωνικοποίησης όλων των χαρακτήρων, αγοριών και κοριτσιών ή αντρών και γυναικών των δύο μυθιστορημάτων, εδραιώνοντας την ύπαρξή τους στη συνείδησή τους και διευκολύνοντας, έτσι, την αναπαραγωγή τους. Η συμπεριφορά των ηρώων των δύο ιστοριών καθορίζεται με ρόλους και θεσμούς που η κάθε κοινωνία επιβάλλει στα δύο φύλα.

Σε συνέχεια των παραπάνω και αναφορικά με την οικογένεια, παρατηρείται ότι και στα δύο λογοτεχνικά έργα υπάρχει μία σαφής ιεράρχηση των ρόλων με τον πατέρα να βρίσκεται στην κορυφή της πυραμίδας. Στο μυθιστόρημα “Ο μεγάλος περίπατος του Πέτρου” ο πατέρας εμφανίζεται ως η κεφαλή του σπιτιού που παίρνει τις αποφάσεις για όλα σχεδόν τα ζητήματα που αφορούν την οικογένεια. Δεν ασχολείται με τις οικιακές εργασίες και το μέγλωμα των παιδιών κι εμφανίζεται, συνήθως, χωρίς συναισθήματα ως ένδειξη δύναμης. Επιπλέον, είναι αυτός που εργάζεται για να καλύψει τις ανάγκες της οικογένειας κι ενδιαφέρεται για τα τρέχοντα κοινωνικά ζητήματα. Παρόμοια στη “Νινέτ” ο άντρας δεν αναλώνεται σε καθημερινά μικρά θέματα και παρά το γεγονός ότι παρουσιάζεται ιδιαίτερα συντηρητικός, διαφοροποιείται από τον ρόλο του άντρα του προηγούμενου μυθιστορήματος στο ότι αντιμετωπίζει τη γυναίκα με σεβασμό και διάθεση να την προστατέψει. Σε πολλές περιπτώσεις, δε φοβάται να εκδηλώσει τα συναισθήματά του προς αυτήν, νοιάζεται για την οικογένειά του, είναι τρυφερός και περιποιητικός, ενώ, ταυτόχρονα, εμφανίζεται αρκετά αυστηρός με τα παιδιά του. Να προστεθεί ότι και στα δύο μυθιστορήματα το επάγγελμα του άντρα συνεπάγεται την ευημερία και την ευτυχία της οικογένειας, οπότε η επίτευξη μιας αξιολογικής επαγγελματικής πορείας αποτελεί για τον ίδιο ζητούμενο.

Συνεχίζοντας, σε ό,τι αφορά τον ρόλο της γυναίκας στα δύο μυθιστορήματα, αυτός συσχετίζεται άμεσα με τη φροντίδα της οικογένειας, των παιδιών και του νοικοκυριού. Ωστόσο, αρκετοί πρωτεύοντες γυναικείοι χαρακτήρες των δύο ιστοριών εργάζονται κι εκτός σπιτιού σε θέσεις που προορίζονται κυρίως για γυναίκες, όπως δασκάλες, μαίες, μοδίστρες κ.ά. Η σχέση τους με τον άντρα είναι μία σχέση υποταγής προς αυτόν κι εστιάζουν ιδιαίτερα στην οικογένεια που πρέπει να επιβιώσει ή να ευημερήσει. Ιδιαίτερο χαρακτηριστικό στην ιστορία της Νινέτ είναι ότι οι γυναίκες παίρνουν το όνομα του συζύγου τους και είναι διατεθειμένες να τον ακολουθήσουν όπου πάει. Επιπρόσθετα, και στα δύο μυθιστορήματα η γυναίκα φαίνεται να φροντίζει την εξωτερική της εμφάνιση ανεξάρτητα από το ιστορικο-κοινωνικό πλαίσιο στο οποίο ζει και δραστηριοποιείται, ενώ ταυτόχρονα παρουσιάζεται αρκετά δυναμική, παίζοντας σημαντικό ρόλο στις ζωές των άλλων.

Είναι σημαντικό να τονιστεί ότι και στα δύο μυθιστορήματα υπάρχουν γυναίκες που δεν υιοθετούν τα στερεότυπα της εποχής τους και αποκλίνουν από τον κανόνα που τις θέλει υποτακτικές στον άντρα ή στους γονείς τους, άβουλες και παθητικές. Υπό αυτήν

την οπτική στις δύο ιστορίες γίνεται λόγος για γυναίκες που είναι μέλη σε διάφορες αντιστασιακές οργανώσεις, γυναίκες που παντρεύονται και φεύγουν από τον τόπο τους χωρίς τη συγκατάθεση των γονιών τους, γυναίκες-μητέρες που σέβονται τις επιλογές των δικών τους παιδιών, όποιες κι αν είναι αυτές. Ιδιαίτερα στο μυθιστόρημα της Ζωρζ Σαρή, η γυναίκα παρουσιάζεται να είναι πιο ανεξάρτητη κι έχοντας επίγνωση όλων των δικαιωμάτων της δε διστάζει να πάρει αποφάσεις αντίθετες με τις αρχές της οικογένειας και της κοινωνίας. Ολοκληρώνοντας, μόνο στο μυθιστόρημα της Άλκης Ζέη αποτυπώνονται με διακριτικό τρόπο περιπτώσεις σεξουαλικής παρενόχλησης της γυναίκας από το άλλο φύλο, αλλά και περιπτώσεις που η ηθική της γυναίκας καταρρέει και η ίδια δε διστάζει “να πουληθεί” για χάρη των προσωπικών της συμφερόντων.

Τα μυθιστορήματα “Ο μεγάλος περίπατος του Πέτρου” και “Νινέτ” δίνουν ευκαιρίες στο παιδί/έφηβο αναγνώστη να προβληματιστεί γύρω από στερεότυπα και προκαταλήψεις για το φύλο, να τα προσεγγίσει με κριτική σκέψη και ή να τα αποδεχτεί ή να τα απορρίψει. Με άλλα λόγια, προσφέρουν τη δυνατότητα στον αναγνώστη να αναστοχαστεί γύρω από ζητήματα που άπτονται των διαφυλικών σχέσεων, ώστε να επιλέξει στη ζωή του εκείνες τις σχέσεις που θα του επιτρέψουν, ανεξάρτητα από το δικό του φύλο, να δημιουργήσει τις δικές του σχέσεις απαλλαγμένες από στερεότυπα και προκαταλήψεις, αλλά πλούσιες σε προοπτικές και ικανές να τον βοηθήσουν να αξιοποιήσει στο μέγιστο όλα του τα προσόντα.

Βιβλιογραφία

Ελληνόγλωσσα

- Αναγνώστου-Δεδούλη, Α., & Γαληνού, Ε.Ε. (2008). *Η ισότητα των φύλων στην κοινωνική προστασία: νομοθεσία – νομολογία - μέτρα κοινωνικής πολιτικής - σχόλια παρατηρήσεις*. Αθήνα: Νομική Βιβλιοθήκη.
- Αντωνοπούλου, Χ. (1999). *Κοινωνικοί ρόλοι των δύο φύλων*. Καστανιώτης, Αθήνα.
- Βίλδου, Α.Π. (2016). *Ο ηθικός προβληματισμός σε θέματα διαφυλικών σχέσεων στη δευτεροβάθμια εκπαίδευση*. Μεταπτυχιακή Εργασία, Τμήμα Ποιμαντικής και Κοινωνικής Θεολογίας, Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης.
- Γερούκη, Μ. (2011). *Η Σεξουαλική Αγωγή στο Σχολείο. Θεωρία και πράξη-Οι απόψεις των εκπαιδευτικών*. Αθήνα: Μαραθιά.
- Γιαννακόπουλος, Κ. (Επιμ.) (2006). *Σεξουαλικότητα: Θεωρίες και πολιτικές της ανθρωπολογίας/Συλλογικό έργο*, Bolin, A., Butler, J., Γιαννακόπουλος, Κ., Elliston, D. A., Lancaster, R. N., Mathieu, N. C., Newton, E., Rubin, G., Tabet, P., Vance, C. S., Weeks, J., Weston, K. (1η έκδοση). Αθήνα: Αλεξάνδρεια.
- Γκαντώνα, Γ. (χ.χ.). *Η ψυχολογία των δύο φύλων*. Ανακτήθηκε 10 Μαΐου 2023, από <https://www.gkantona.gr/psixologia-ton-fylon/>

- Διώτη-Γιαννοπούλου. (2010). *Οικογένεια και Πτυχές της*. 18(20), 7-14. Ανακτήθηκε 10 Μαΐου 2023, από http://benl.primedu.uoa.gr/ptde/database-ptde/oikogeneia_kai_ptyxes_tis.pdf.
- Ζέη, Α. (1971, 1981, 1987). *Ο μεγάλος περίπατος του Πέτρου*. Κέδρος.
- Ζεργιώτης, Ν.Α. (2011). *Διαφυλικές σχέσεις. Σχολές γονέων*. Υπουργείο Παιδείας, Διά Βίου Μάθησης και Θρησκευμάτων. Γενική Γραμματεία Διά Βίου Μάθησης. Ινστιτούτο Διαρκούς Εκπαίδευσης Ενηλίκων.
- Ιγγλέση, Χ. (1997). *Πρόσωπα γυναικών, προσοπεία της συνείδησης*. Αθήνα: Οδυσσέας.
- Καδιγιαννόπουλος, Γ., Καραβίδα, Μ., Γαλανοπούλου, Ε., & Γαλανόπουλος, Α. (2020). Η σεξουαλική αγωγή στη δευτεροβάθμια εκπαίδευση στον ελλαδικό χώρο. *Αρχαία Ελληνικής Ιατρικής*, 37(2), 267-272.
- Καραμάνου, Α. (2008). Ο ευρωπαϊκός προσανατολισμός της Τουρκίας και η επίδρασή του στη θέση των γυναικών: από τον κεμαλικό εκσυγχρονισμό στο πολιτικό Ισλάμ. Στο Μ. Στρατηγάκη, (επιμ.) *Πολιτικές ισότητας των φύλων: ευρωπαϊκές κατευθύνσεις και εθνικές πρακτικές*. Αθήνα: Gutenberg.
- Κετσετζοπούλου, Μ., & Συμεωνίδου, Χ. (2002). *Ισότητα των φύλων: η θέση της γυναίκας στο δημόσιο και ιδιωτικό χώρο*. Στο: Α. Μουρίκη, Μ. Ναούμη & Γ. Παπαπέτρου. Αθήνα: ΕΚΚΕ.
- Κογκίδου, Δ. (1995). *Μονογονεϊκές οικογένειες: πραγματικότητα-προοπτικές-κοινωνική πολιτική*. Αθήνα: Νέα Σύνορα.
- Κοκκάλη, Γ., & Καρατζά, Ν. (2019). *Οι ρόλοι των δύο φύλων στην εργασία και την οικογένεια. Απόψεις νέων ενηλίκων στον Δήμο Ηρακλείου*. Πτυχιακή εργασία. Τεχνολογικό Εκπαιδευτικό Ίδρυμα Κρήτης.
- Μαγγανारा Ι. (1998). Η συμμετοχή των γυναικών στα κέντρα λήψης αποφάσεων. Στο: Ι. Μαγγανάρα, (επιμ.), *Εργασία, Συνδικαλισμός και Ισότητα των φύλων*. Αθήνα: Οδυσσέας.
- Μαραγκοπούλου-Γιωτοπούλου, Α. (1995). Η ισότητα των φύλων ως παγκόσμιο αίτημα. Στο Ι. Ν. Παρασκευόπουλος, κ.ά., (Επιμ.), *Διαφυλικές σχέσεις: εισηγήσεις στο Σεμινάριο Κατάρτισης εκπαιδευτικών -Στελεχών σε θέματα Σεξουαλικής Αγωγής και Ισότητας των Φύλων*. Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα.
- Μελιτζάνη, Α. Α. (2008). *Απόψεις και αντιδράσεις των εκπαιδευτικών της δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης σε σχέση με τη σεξουαλική αγωγή των μαθητών*. Διδακτορική Διατριβή. Δημοκρίτειο Πανεπιστήμιο Θράκης.
- Μουσουρού, Λ. (1995). Η δομή της οικογένειας, οι παραλλαγές της και οι διαφυλικές σχέσεις. Στο: Ι. Ν. Παρασκευόπουλος, κ.ά., (Επιμ.), *Διαφυλικές σχέσεις: εισηγήσεις στο Σεμινάριο Κατάρτισης εκπαιδευτικών-Στελεχών σε θέματα Σεξουαλικής Αγωγής και Ισότητας των Φύλων*. Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα.
- ΝΟΜΟΣ: υπ' αριθμόν 1329/83 "Για τον εκσυγχρονισμό του Οικογενειακού Δικαίου".
- Ντάβου, Μ., & Χρηστάκης, Ν. (2006). *Σχέσεις και επικοινωνία ανδρών και γυναικών στην εργασία, τη φιλία και το ζευγάρι. Εικόνες του συναισθήματος και της σεξουαλικότητας*. Εργαστήριο Ψυχολογικών Εφαρμογών και Σχεδιασμού. Τμήμα

Επικοινωνίας και Μέσων Μαζικής Ενημέρωσης. Πανεπιστήμιο Αθηνών. Πυθαγόρας.

Οδηγία 2006/54/EK του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου (2006). Ανακτήθηκε 10 Μαΐου 2023, από <https://www.hellenicparliament.gr/UserFiles/c8827c35-4399-4fbb-8ea6-aebdc768f4f7/2katargoymenes.pdf>

Παγκόσμια Διακήρυξη για τα Ανθρώπινα Δικαιώματα (1948). Ανακτήθηκε 10 Μαΐου 2023, από https://www.ohchr.org/sites/default/files/UDHR/Documents/UDHR_Translations/grk.pdf

Πεχτελίδης, Γ. (2010). Σεξουαλικότητα και Βία ανάμεσα σε συνομήλικα παιδιά στο σχολείο. *Το βήμα των κοινωνικών επιστημών, ΙΕ*, 57, 169-196.

Σαρή, Ζ. (1993). *Νινέτ*. Πατάκης.

Στρατηγάκη Μ. (2007). *Το φύλο της Κοινωνικής Πολιτικής*. Μεταίχμιο.

Σύνταγμα της Ελλάδος (1975). Ανακτήθηκε 10 Μαΐου 2023, από <https://www.e-nomothesia.gr/syntagma/suntagma-ellados-1975.html>

Μεταφρασμένη

Cramer, B.G. (1999). *Μυστικά γυναικών. Από μητέρα σε κόρη*. Μτφρ. Ν. Λαδοπούλου. Αθήνα: Καστανιώτη.

Duck, S. (2000). *Ανθρώπινες σχέσεις*. Αθήνα: Καστανιώτης.

Meth, R.L., & Pasick, R.S. (2000). *Άνδρες σε θεραπεία. Εργαστήριο Διερεύνησης Ανθρωπίνων Σχέσεων*. Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα.

Muncie J., Wetherell M., Langan M., Dallos R., & Cochrane A. (2008). *Οικογένεια. Η μελέτη και κατανόηση της οικογενειακής ζωής*. Αθήνα: Μεταίχμιο.

Ξενόγλωσση

Abelin, E.L. (1975). Some further observations and comments on the earliest role of the father. *International Journal of Psychoanalysis*, 56.

Bell, D. (1982). *Being a man: the paradox of masculinity*. San Diego: Harcourt BraceJovanovich.

Buscatto M., & Laboratoire G. F. (2007). *Women in artistic professions. An emblematic paradigm for gender studies*. Université Paris I Panthéon, Sorbonne.

Chodorow, N. (1978). *The reproduction of Mothering*. University of California Press, Berkeley.

Connell, R.W. (1989). Cool guys, swots and wimps: the interplay of masculinity and education. *Oxford Review of Education*, 15 (3).

Gatrell, C. (2005). *Hard Labour: The Sociology of Parenthood*. Open University Press, Maidenhead.

Gilligan, C. (1982). *In a different voice: Psychological theory and women's development*. Harvard University Press.

Gruber, J. E., & Fineran, S. (2007). The impact of bullying and sexual harassment on middle and high school girls. *Violence Against Women*, 13(6), 627-643.

KEIMENA/TEXTS

Children's literature E-journal

KEIMENA για την έρευνα, τη θεωρία, την κριτική και τη διδακτική της Παιδικής και Εφηβικής Λογοτεχνίας, τεύχος 39^ο, σσ. 94-116, 04/09/2023, ISSN: 1790-1782

- Hartung, C. M., Little, C. S., Allen, E. K., & Page, M. C. (2011). A psychometric comparison of two self-report measures of bullying and victimization: Differences by sex and grade. *School Mental Health, 3(1)*, 44-57.
- Jaffe, M. (1998). *Adolescence*. New York: John Wiley & Sons.
- Simpson, B. (2000). *The Body as a Site of Contestation in School*. The Body, Childhood and Society. Macmillan, London.
- Wirth, L. (2002). *Breaking through the Glass Ceiling: Women in Management*. International Labour Office, First International Conference, Luxembourg.